

75 de ani de la unirea Basarabiei cu România

ION ALEXANDRU MUNTEANU

Pământul dintre Prut, Nistru, Dunăre și Marea Neagră a fost dintotdeauna locuit de români și-a făcut parte integrantă din voievodatele sau principatele române. În limbaj uzual, pînă în 1812, noțiunea de Basarabia desemna partea sudică a Moldovei, eliberată de sub dominația tătară de Basarab I, întemeietorul Țării Românești. Pînă la 1392 cînd Roman Mușat extinde hotarele Moldovei „la Dunăre și Mare”, zona Bugacului era administrată de domnitorii munteni, dată după care ținutul cuprins între Reni, Chilia, Smil (Ismail) și Cetatea Albă va intra în componența voievodatului moldav.

Vreme de 420 de ani acest pămînt românesc n-a fost contestat, nici revendicat vreodată de turci sau de ruși. Sub pretextul eliberării unor teritorii creștine de sub dominația otomană, Imperiul rus în plină expansiune — a cărui politică avea ca suport Testamentul lui Petru cel Mare — încercă pe toate căile acapararea părții europene a teritoriilor aflate sub stăpînire sau suzeranitate otomană.

În ce ne privește consemnăm că planurile țariste vizau ocuparea integrală a Moldovei și Țării Românești și transformarea lor în patru gubernii: Moldova de răsărit, Moldova dintre Carpați și Prut, Muntenia de est cu Dobrogea și o a patra care urma să cuprindă Oltenia și Banatul de Severin. Tendințele rapace ale țarismului și-au arătat colții încă în 1807, cu ocazia preparativelor păcii de la Tilsit, încheiată între împăratul Napoleon I și țarul Alexandru I. Atunci, pentru prima dată, noțiunea de Basarabia a fost întrebuințată pentru toată Moldova dintré Prut și Nistru. Conform instrucțiunilor ministrului de externe Rumianțev, date ambasadorului la Paris, Tolstoi, țarul se obligă să elibereze Moldova și Muntenia, ocupate în timpul războiului ruso-turc. Speculînd neinserarea expresă în tratat a noțiunii de Basarabia, rușii au acreditat ideea că partea orientală a Moldovei, „o fișie îngustă de pămînt”, le revine ca o compensație pentru retragerea armatelor din teritoriile românești, care urmau să rămînă pe mai departe sub suzeranitate otomană. Lui Napoleon I această „îngustă fișie de pămînt” i s-a părut o „jertfă minimală” a Imperiului otoman și nu s-a formalizat atribuînd-o rușilor. Pe hărțile împăratului Franței nu apărea Basarabia, iar pe cele otomane ea apărea ca un colțisor în nordul Mării Negre.

Înfrinți în războiul din anii 1806—1812, turcii au fost obligați să încheie tratatul de pace cu Rusia, la București, în 1812. La tratative, din partea Imperiului otoman au participat Moruzi și Manuc Bey, ambii agenți plătiți ai țarului. Cel puțin ultimul era și șeful rețelei de informatori ruși, din Peninsula Balcanică. Falsificînd scriptele, Manuc și Moruzi au prezentat sultanului o hartă potrivit căreia teritoriile care va fi cedat era o fișie îngustă de teren situată la nordul Dunării și care nu însemna nimic pentru Poarta

otomană. Concomitent cu doi agenți au grăbit, prin toate mijloacele, încheierea păcii, pentru că întârzierea cu numai șase săptămâni a acesteia ar fi salvat Moldova de la dezastru. Napoleon concentrase deja peste o jumătate de milion de ostași și se pregătea să atace Imperiul rus.

Prin tratatul încheiat la București la 16/28 mai 1812 s-a stipulat că „Prutul, din locul unde intră în Moldova până la gurile sale și de acolo malul stîng al Dunării, pînă la Chilia și vărsarea ei în Marea Neagră, formează frontiera dintre cele două împărății”, că „Înalta Poartă otomană cedează Curții Imperiale rusești pămînturile din stînga Prutului”. Rusia a primit cadoul ca o etapă din seria de proiecte pe care le avea cu privire la cucerirea Peninsulei Balcanice și eventual ca pe o monedă de schimb. Țarul Alexandru I, care poza în monarh luminat, nu putea declara în fața occidentului și lumii ortodoxe, că a anexat o parte din Moldova, astfel că pentru Apus lucrurile au rămas necunoscute.

Răpirea Basarabiei a constituit o mare dramă pentru Principatul Moldovei. Dacă am lectura numai rapoartele consulilor austrieci de la Iași, redactate între anii 1812—1821 și înaintate ministrului de externe de la Viena, ne-am cutremura. Zeci de mii de familii de români moldoveni au fost sparte și risipite de samavolnicile oștirii de ocupație care jefuia și omora fără judecată, în noul ținut ocupat prin forța armelor. (Rapoartele au fost publicate în colecția Hurmuzachi, în limba germană, cu un rezumat lapidar în română, în anul, 1966, prin grija distinsului istoric Dan Berindei). Meritul cel mare îi revine regretatului Gherman Pântea, fost membru în Sfatul Țării, care în boccețuța cu care a trecut Prutul, în iunie 1940, a adus cu sine prețioasele documente și le-a ascuns vreme de 24 de ani, redindu-le țării în 1964.

Însuși Karl Marx, în manuscrisul „Însemnări despre români”, publicat în 1965, prin grija academicianului Andrei Oțetea, specifica expres cu privire la răpirea Basarabiei: „Imperiul otoman a cedat țarismului ceea ce nu-i aparținea, adică un teritoriu românesc, asupra căruia nici turcii nici rușii nu aveau nici un drept”. Raportul din 1812 nu are nici o justificare istorică, cu atât mai mult cu cît Basarabia era locuită la acea vreme de 1.935.919 suflete, din care jumătate erau români, iar celelalte 50 de procente se împărțeau între evrei, ucrainieni, polonezi, germani, ruși, tătari, bulgari și alte seminiții. Treziți la realitate după încheierea păcii, turcii reacționează pe măsură: frații Moruzi sînt prinși și decapitați, un alt frate (fostul domn) va muri ca rob pe o galeră. Manuc reușește să fugă, dar peste cîteva ani, moare într-un suspect accident de călărie. Dacă Moruzi și Manuc n-ar fi grăbit încheierea păcii din 1812, nu s-ar fi creat un dureros precedent pentru România, cu atât mai mult cu cît, după cîteva săptămîni, Napoleon a invadat Rusia în fruntea unei armate de peste o jumătate de milion de soldați.

Rușii deveniți stăpîni pe acest teritoriu românesc n-au asimilat și nu vor fi asimilați de români. Rusificarea Basarabiei a fost superficială, pentru că prin sînge, gîntă, trecut nici culacii nici orașenii sau funcționarii aduși de peste tot nu puteau s-o facă. Beamterii — cum le spunea Mihai Eminescu — luptau pentru menținerea puterii țariste fără de care ei ar fi fost măturați.

Imediat după ocuparea Basarabiei, românii moldoveni au început o emigrare masivă peste Prut. Autoritățile țariste au încercat totul pentru a opri exodul: au răspîndit zvonul că în Moldova este epidemie de ciumă, au instalat pe Prut cordoane militare, l-au obligat pe mitropolitul Gavril să-i determine pe țărani să rămînă pe loc. Din corespondența acestui mitropolit

cu Speransky — ministrul lui Alexandru I, deducem că o vreme Moldova de peste Prut s-a bucurat de o cvasi-autonomie. Diriguitorii de la Petersburg nu știau aproape nimic despre populația și teritoriul pe care l-au anexat. În preajma războiului Crimeii „împăratul tuturor Roșiilor” întreba ce populație locuiește în Basarabia și dacă locuitorii sînt creștini”.

Pentru imperiul țarist Principatele Române erau o enclavă latină su-părătoare, o pană introdusă între slavii de Est, Nord și Sud. Rezolvarea situației o vedeau prin transformarea lor în niște gubernii cu o oarecare auto-nomie.

Căutînd o justificare în fața Europei, o serie de istorici ruși au încercat să „dovedească” în diverse studii că locuitorii din Moldova și Țara Românească au „fost la origini slavi care mai tîrziu au primit limba latină”. Unii istorici, între care menționăm pe Danielevsky, au opinat pentru cedarea Basarabiei la România. Nici el, nici Batiușcov n-au putut nega originea latină a populației dintre Nistru și Prut. Pentru marea majoritate a rușilor pierderea sudului Basarabiei prin tratatul de pace de la Paris (1856) ca și recuperarea de la 1878 a trecut neobservată.

Menționăm că în cadrul lucrărilor tratatului de pace de la Berlin (1878) Ion C. Brătianu și Mihail Kogălniceanu au convins cu argumente indubitabile că Basarabia este pămînt românesc, dar așa cum nota în memoriile sale urmașul lui Bismark „deși românii au avut dreptate, țînutul a fost atribuit Rusiei, pentru a satisface orgoliile țarului”.

În prejma anului 1910, Curtea de-Casație Imperială, secția Civilă, în înalta ei „înțelepciune”, a declarat că „Basarabia, împreună cu Moldova, au făcut parte din Imperiul bizantin”, deși puterea bazileilor n-a ajuns niciodată pe aici.

„Dunga îngustă de pămînt”, pentru istoricul militar Kuropatkin, ca și după ministrul rus Casso, era „o amintire a luptelor armatei rusești și tot ce le-a rămas din visuri orientale și planuri irealizabile”. Încercarea de „ruseificare stupidă a populației — scrie dr. P. Cazacu — și antisemitismul puterii autocrate, au făcut ca masele mari ale populației moldovenești și ovreiești să fie depărtate de școala rusească și de cartea rusească, și în genere de la toate elementele culturii rusești”. „Judecata, școala, biserica, administrația — toate acestea erau instituții de limbi străine pentru țărani ... aici domnea un arbitrar sălbatic”.

Este arhicunoscută situația din Basarabia după 1917 și pînă la 27 martie/9 aprilie 1918, cînd provincia s-a reunit cu patria mamă. Basarabia a fost primul țînut românesc revenit la matcă, cu toată opoziția sovietelor și a partizanilor acestora din Moldova orientală. Marele poet Octavian Goga, în jurnalul de călătorie „Mustul care fierbe”, nespunea că „acest țînut românesc se va încadra repede în negotul României”, pentru că duhul de aici este românesc, deși unii intelectuali care au studiat în universitățile rusești mai au nostalgia colosului prăbușit. Istoria i-a dat dreptate bardului care a ars pentru România.

Reproducem doar cîteva fraze din discursul lui Constantin Stere, la adunarea Sfatului Țării din Basarabia care urma să hotărască soarta „Republicii democratice Moldova în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Dunăre și Marea Neagră, ruptă de Rusia acum mai bine de o sută șase ani din trupul vechei Moldove”. „Pe baza principiului că noroadele singure hotărăsc soarta lo — de azi înainte și pentru totdeauna — se unește cu mama sa România”.

„Această unire se face pe următoarele baze: 1. Sfatul Țării actual rămâne mai departe pentru rezolvarea și realizarea reformei agrare după nevoile și cererile norodului . . .”. 5. „Legile în vigoare și organizarea rânin în putere și vor putea fi schimbate de Parlamentul român numai după ce vor lua parte la lucrările lui și reprezentanții Basarabiei. 6. Respectarea drepturilor minorităților din Basarabia. 7. Doi reprezentanți ai Basarabiei vor intra în Consiliul de miniștri român . . .”. „Basarabia, unindu-se, ca o fiică cu mama sa România, Parlamentul român va hotărî convocarea neîntârziată a Constituantei, în care vor intra, proporțional cu populația, reprezentanții Basarabiei, aleși prin vot universal, egal, direct și secret . . .”

Votul pentru unirea Basarabiei cu România din 27 martie/9 aprilie 1918, a dat ciștig de cauză partizanilor cauzei naționale: 86 pentru, 3 contra și 36 de abțineri. (S-au abținut parlamentarii germani, reprezentanții Sovietului țărănesc, deputații bulgari și ucrainieni). Reprezentantul României — A. Marghiloman — absent la dezbateri și la votare, pus la curent cu rezultatul scrutinului a declarat în acea zi mare, la Chișinău, în fața deputaților: „**În numele poporului românesc și a Regelui României, cu adincă emoțiune și cu falnică mândrie iau act de hotărîrea quaziunanimă a Sfatului Țării și la rîndul meu declar că de azi înainte Basarabia este pentru veceie unită cu România**”. „Să ne unim cu toții inimile și să strigăm împreună cu cei ce s-au abținut: Trăiască România una și nedespărțită”.

Tratatul pentru recunoașterea unirii Basarabiei cu România s-a semnat la 23 octombrie 1920, la Paris și-a fost ratificat la 19 mai 1922, în același oraș. „Imperiul Britanic, Franța, Italia, Japonia, principalele puteri aliate și România: consideră . . . că din punctele de vedere geografic, etnologic, istoric și economic, unirea Basarabiei cu România este pe deplin justificată”. „Populația Basarabiei a manifestat dorința de a vedea Basarabia unită cu România. Înaltele părți contractante declară că recunosc suveranitatea României asupra teritoriului Basarabiei, cuprins între frontiera actuală a României, Marea Neagră, cursul Nistrului de la gura sa până la punctul unde este tăiat de vechiul hotar dintre Bucovina și Basarabia”. „Naționalitatea română (cu sensul de cetățenie n.n.) va fi dobîndită în deplin drept cu excluderea oricărei alteia, de către supușii fostului Imperiu al Rusiei, stabiliți pe teritoriul Basarabiei”. „Înaltele părți contractante vor invita Rusia să adere la Tratatul de față, de îndată ce va exista un Guvern rus recunoscut de ele . . . fiind bine stabilit că fruntariile definite de acest Tratat, precum și suveranitatea României asupra teritoriilor pe care le cuprinde nu vor putea fi puse în discuțiune”.

A fost numai pe jumătate un act de justiție istorică, pentru că, în afara granițelor firești a rămas în stînga Nistrului un teritoriu locuit de români, botezat de ruși Moldoniscaia, iar astăzi Republica Transnistreană. Românii majoritari din acel ținut au fost obligați să suporte în continuare o dublă aspirare: națională și bolșevică. Istoria mai poate îndrepta greșelile.

Măcar astăzi se cuvine să ne plecăm flamurile în fața memoriei luptătorilor care au izbutit, în urmă cu 75 de ani, să readucă Basarabia la sînul patriei. Cu tristețe, opinia publică din România și de peste Prut a aflat că s-a stins din viața pe meleaguri străine ultimul reprezentant al Sfatului Țării, venerabilul Anton Crihan. Fost vicepreședinte al Comisiei agrare și membru al altor cinci comisii, ulterior membru al Partidului Național Țără-

nesc, și-a închinat întreaga viață emancipării acestui ținut românesc. Hărțuit pentru poziția sa unionistă, a reușit să fugă în Serbia și de aici în S.U.A., unde, consecvent luptei de o viață, a publicat o lucrare de mare profunzime: *Drepturile României asupra Basarabiei, văzute de istorici ruși și străini*. Decedat în preajma împlinirii vârstei de 100 de ani, Moș Anton a lăsat cu limbă de moarte ca să fie înmormântat în Basarabia, pe care a iubit-o atât de mult și pentru care a respirat prin toți porii. Cei mai mulți bărbați de stat basarabeni se odihnesc în Cimitirul Cernica, unde anual, la 27 martie sau 9 aprilie, când se aniversează unirea, se adună românii adevărați pentru a le cinsti memoria.